

GLOSE UZ »SLAVENSTVO I ROMANSTVO NA JADRANSKIM
OTOCIMA« PETRA SKOKA
IZ TOPONOMASTIKE OTOKA PAGA

MATE SUIĆ
Zagreb

UDK: 801.311:949.718 otok Pag
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1989-04-25

U ovom radu autor donosi nekoliko glosa uz knjigu Petra Skoka »Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima«, tiskano 1950. Točnije autor dopunjuje to djelo novim otkrićima i interpretacijama. Naime, u prilogu obrađuje samo nekoliko imena mjesta na otoku Pagu, posebno onih kojima kulturno-jezično podrijetlo nije na zadovoljavajući način utvrđeno ili je krivo protumačeno: to su toponimi Cissa, Barbat, Dinjiška, Zrće, Lun, Badurine, te apelativi nekih naselja.

Vrijedno djelo Petra Skoka »Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima«, objavljeno u Zagrebu 1950. godine još do danas nije izgubilo svoju znanstvenu i upotrebnu vrijednost, unatoč znatnim naporima uložnim poslije njega u proučavanju imena mjesta na našem primorju. Ono će bez sumnje još dugo predstavljati polazište u tim proučavanjima. Vjerujemo da bi se i sam radovao tom napretku, bilo na unapređenju metodologije istraživanja, bilo vrijednim rezultatima, ne samo u pogledu dopuna njegovih rezultata novim otkrićima, nego isto tako i novim interpretacijama koje se više ili manje udaljuju od njegovih tumačenja. Bez njegovih toponomastičkih studija ne bismo mogli protumačiti mnoge probleme iz naše, posebno jadranske toponomastike, a s time i mnoga pitanja iz naše povijesti, antičke i srednjovjekovne. U ovom kratkom prilogu obrađujemo samo nekoliko imena mjesta na otoku Pagu, posebno onih kojima kulturno-jezičko podrijetlo nije na zadovoljavajući način utvrđeno ili je krivo protumačeno.

1. Cissa

Ime *Cissa* za otok Pag susreće se u djelu Plinija Starijeg. Opredjeljujući se za ispravnu lekciju naziva iz brojnih rukopisa Plinijeva djela, udaljuje se od varijante *K. Patsha*, koji se odlučuje za oblik *Gissa*. A *Gissa* ne može biti, kao što je Skok utvrdio, jer je samo od varijante *Cissa* mogao nastati hrvatski pridjev oblik *Časka*.¹ Značenje imena nije moguće utvrditi. Skok, koji je u ranijim radovima mnoge toponime tumačio utjecajima grčkog jezika, početka je ovaj naziv izvodio od grč.

¹ Usp. P. Skok, *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima I*, Zagreb 1950. (odsada SiR), str. 68 d.

kissos — »bršljan«. Kasnije se pridružio onima koji smatraju da je toponim nastao u davnim, predrimskim i predgrčkim vremenima, pa čak i predilirskim (mediteranskim). Plinije spominje i drugu Kissu na Jadranu, *iuxta Histrorum agrum*, koju, po našem prijedlogu valja prepoznati u najvećem otoku zapadno od istarske obale, s nazivom Brevona, Brivona, kako se nazivao od kasne antike i od čega je nastao današnji naziv Brioni, naši Brijuni.² Ova istarska Kissa, koju pored Plinija spominje i Sv. Jeronim u jednom pismu,³ imala je, po mojoj interpretaciji, atribut *Pullaria*. Po općenito prihvaćenom mišljenju, Kissu treba odvojiti od Pullarije, koja bi bila naziv za Brijune, a izvodi se od riječi *pullus*. Po momemu mišljenju, koje sam objavio u posebnom radu,⁴ *Pullaria* je atribut uz *Cissa*, po kome se razlikuje od ove druge, liburnske Kissa na otoku Pagu. U pitanju je čak i sama tvrdnja da pridjev *Pularia* potječe od *pullus*. Ime *Pollari*, *Polari*, *Pulari* susreće se naime i na nekim drugim mjestima duž zapadne obale Istre, i to uvijek na mjestima gdje se nalaze velike pličine. Nije isključeno da je i ovaj toponim u vezi s pličinama i da anticipira kasniji homonimni naziv *Brevona*, od latinskog *breve*, *brevona* = »kratak, plitak«. S druge strane paška Kissa imala je atribut *Portunata*. Naziv je vrlo vjerojatno načinjen po imenici *portus*. To s pravom, jer toliko uvala (luka) nema niti jedan naš otok na Jadranu. U jednom rukopisu umjesto *Portunata* stoji *portu nota*,⁵ dakle »poznat po lukama.« Nazivom *Cissa Portunata* antički se Pag jasno razlikuje od naziva *Cissa Pullaria* zapadno od istarske obale. Da Plinijeva *Portunata* nije ime nekog otoka već atribut uz toponim *Cissa*, pokazuje i analiza Plinijeva teksta na ovome mjestu, gdje nabroja otoke u Flanatičkom zaljevu, koji po njemu seže sve do granice između Liburnije i Japudije, konkretno do rijeke *Tedanius*, (vjerojatnije radije ipak Zrmanja nego neka malo veća vododerina):⁶ *insulae eius sinus* (sc. *Flanatici*) *cum oppidis praeter supra significatas Absortium, Arba, Crexi, Cissa, Portunata*.⁷ Kako se vidi, sve su to veliki otoci: Pag je zadnji u tom proširenom Flanatičkom zaljevu. Svi ovi otoci imaju svoj *oppidum*, svoje glavno mjesto, po kome su stekli ime. Gdje da smjestimo tu *Portunata* nakon Paga? To bi također morao biti jedan otok malo većeg prostranstva, koji pripada Flanatičkom zaljevu. Očito je da za njega ovdje nema mjesta. Mnogo je vjerojatnije da je ova Kissa stekla epitet *Portunata*, koji joj

² Usp. M. Suić, *Cissa Pullaria — baphium Cissense — episcopus Cessensis*, Arheološki radovi i rasprave (odsada ARR) 10. 1987., str. 185 d.

³ M. Suić, *Hijeronim Stridonjanin — građanin Tarsatike*, Rad JAZU knj. XXIV Razreda za društvene znanosti 1986., str. 265; Hier., ad *Castrutium*, *Migne*, *Patrologia Latina* I, str. 651.

⁴ M. Suić, sp. dj. u ARR 10., str. 185 d.

⁵ Usp. rad S. Čaće. Položaj rijeke Telavija i pitanje japodskog primorja, u: *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, *Razdio povijesnih znanosti*, sv. 14, Zadar 1988. 67—69.

⁶ Idem, *ibidem*.

⁷ Plin. III 140. Na temelju Plinijeva izlaganja na ovom mjestu, morao bi s otokom postojati i *oppidum* istog imena (*Portunata!*). *Cissu Pullariju* uz Istru naš izvor posebno navodi u III 151.

- Str. 91, red 15. odozgo stoji bilj. 23: treba stajati bilj. 32.
Str. 101, red 6. odozgo stoji u (Praskviću): treba stajati o (Praskviću)
Str. 102, red 4. odozgo stoji Neberić: treba stajati *Neberdić*
Str. 103, red 16. odozgo stoji Vi: treba stajati *Via*
Str. 107, red 10. odozdo iza riječi prosljeđuje treba dodati ispuštenu riječ: *prema*
Str. 108, red 11. odozgo stoji kukalj: treba stajati *Kukalj*
Str. 109, red 17. odozgo stoji Jamoneta: treba stajati *Jamometa*
Str. 109, red 20. odozgo stoji čiji smo feudatarij već: treba stajati: *feudatarij koga smo*
Str. 111, red 2. odozgo je dva puta napisan i na kraju spomenute crte 2 iza zadnje riječi *odnosno* ispušten je dio rečenice: *treba crtu 3 koja je ponovljena precrtati, a u crti 2 iza zadnje riječi odnoscno treba dodati: njegova žena Klara kćerka Ivana Benkovića »od Plavna« osno-*
Str. 111, red 8. odozdo u bilj. 207 stoji Urdis: treba stajati *Surdis*
Str. 113, red 12. odozgo stoji zamijenio: treba stajati *zamijenilo*
Str. 113, red teksta 8. ododo stoji 1438: treba stajati *1483*
Str. 120, red 1. odozgo stoji Kašći: treba stajati *Kašić*
Str. 121, red teksta 5. odozdo stoji Antoljaku: treba stajati *Antoljakovu*
Str. 127 i str. 128 su u tekstu zamijenjene: treba str. teksta 127 ispraviti i označiti s *128*, a str. teksta 128 označiti *127*
Str. 131, red 3. odozgo stoji Binachi: treba stajati *Bianchi*
Str. 133, red 3. odozgo stoji Roljane: treba stajati *Raljane*
Str. 134, red 3. u bilj. 447 stoji koje je pripalo: treba stajati *koju su pripala*
Str. 135, red 9. stoji Turčcima: treba stajati *Trščima*
Str. 136, red 12. stoji nalazilo: treba stajati *nalazilo*
Str. 137, red 14. odozdo stoji ruklje: treba stajati *ruplje*
Str. 141, red 3. odozgo stoji Velajne: treba stajati *Veljane*
Str. 142, red teksta 7. odozdo stoji da se nje: treba dodati slovo s ispred nje-
Str. 146, red 3. odozgo stoji de Pontremoli: treba stajati *da Pontremolo*
Str. 147, red teksta zadnji odozdo stoji ducidi: treba stajati *ducis*
Str. 150, red 12. stoji izravnoj: treba stajati *neposrednoj*
Str. 151, red teksta 16. odozgo stoji vrhom: treba stajati *vrelom*
Str. 155, red 14. odozdo stoji XVIII: treba stajati *XVII*
Str. 159, red 10. odozgo stoji harala: treba stajati *poharala*
Str. 161, red 5. odozgo stoji godin: treba stajati *godine*
Str. 162, red 3. odozgo treba na početku crte ispred Čuković da stoji *Barić*
Str. 163, red 9. odozgo stoji 1665: treba stajati *1656*
Str. 166, red teksta 6. odozgo stoji bojadiser: treba stajati *bojadisar*
Str. 169, u legendi red 1. stoji Krigsarchi: treba stajati *Kriegsarchiv*
Str. 169, u legendi red 2. stoji Justar: treba stajati *Juster*
Str. 173, red teksta 7. odozdo stoji reginos: treba stajati *regions*

veoma dobro pristaje, da bi se razlikovale od nedaleke istarske kisse. A budući da su *oppida* (u ovom slučaju glavna mjesta koja ne indiciraju na bilo kakav municipalni rang) imala gotovo redovito ista imena, to bi se i ovdje moralo pretpostaviti, da je postojao i centar koji se zvao *Portunatum* ili sl. Njemu nema traga ni u izvorima ni što je najvažnije u geografskoj stvarnosti, a isto tako ni u toponomastici ovoga kraja, za razliku od drugih otoka navedenih u Flanatičkom zaljevu. Značenje imena Kisse, bilo istarske, bilo liburnske, ne možemo znati. Sigurnije bismo se mogli dovijati, kad bismo raspolagali s malo bogatijim repertoarom izonimija s područja mediteranskih obala, oslanjajući se na zakon velikih brojeva. Ovdje je važno opaziti, da se toponim Kissa za otok i naselje na njemu izgubio, spomenuti otoci su stekli novo ime, Pag i Brioni, dok ime uvale na Pagu Časka samo indicira na prvobitni toponim. No na temelju samog pridjevskog imena Časka ne bismo mogli rekonstruirati ime naselja i otoka, kad ne bismo raspolagali s pouzdanim podatkom u Plinijevu djelu.

2. Barbat

Toponim Barbat susreće se na otoku Pagu i na Rabu. I jedan i drugi Skoko izvodi⁸ od latinskog pridjeva *barbatus*, nastalog od imenice barba, »brada«. Barbat dakle ide u kategoriju toponima kao što je naš Kosmaj, ili npr. tal. »ciuffo« (mlet. dij. zufo). Semantičku istovjetnost vidi Skok u toponimu Čuh na Dugom otoku.⁹ Ovaj posljednji izdvojio sam iz ove skupine i mislim dokazao, da se Čuh mora odvojiti od cufa, ne samo zbog akcenta (čuh — dugosilazni), već zbog konkretne činjenice, da postoje starije potvrde prijelaznih oblika, kao npr. Pčuh i sl., na temelju čega sam krenuo od podatka Konstantia Porfirogeneta, koji je zabilježio još stariji oblik Pizouch,¹⁰ a što sam je doveo u vezu s toponimom Kruševo polje i sl., po čemu bi naš naziv, izveden od kruške, povezao s nazivom na grčkom jeziku što ga donosi djelo De administrando Imperio.

Naši barbati ne mogu imati veze s bradom, kosmatošću ili sl. Takva se etimologija protivi geografskoj stvarnosti i rapskog i paškog Barbata. Rapski je Barbat još iz rane antike područje vrlo plodnog obradivog terena, intenzivno obrađeno s mediteranskim kulturama, posebno s vinogradima. Da je to tako bilo i prije par milenija, svjedoče ostaci rustičkih ekonomija na tom prostoru. Ni u rimskom ni u kasnijim periodima taj dio otoka, odlično zaštićen od velebitske bure i posolice, nije mogao predstavljati nekakav pust teren s niskim grmljem, vlatima trave i sl. Sasvim je drugačija situacija na otoku Pagu. Tamošnji Barbati (Kustići, Zubovići, Metajna, isključujući djelomično onaj posljednji) predstavljaju maksimalnu ogoljelost s »mjesečevim pejzažom«, čak bez vlati trave, gdje bura s Velebita upravo hara i raspršava oblake morskih kapi na čitavom

⁸ P. Skok, SiR, str. 56 d. i 60 d.

⁹ P. Skok, SiR str. 29: »Naziv Čuf od Čuh susrest ćemo još na Velom otoku...«; usp. i str. 105, 115 i passim.

¹⁰ Usp. moje tumačenje naziva *Pizouch* što ga donosi De administrando Imperio, Starohrvatska prosvjeta III ser. 4, 1955., str. 135 d.

terenu između Velebitskog kanala do Paške uvale, gdje u pogledu vegetacije prevladava potpuna razgolićenost, dakle, bez trave i bilo kakvog raslinja na temelju kojega bi bilo moguće izvoditi toponim Barbat od latinske riječi *barba*.¹¹ Prema tome, kad već niječemo, pa i kad ozbiljno sumnjamo, moramo potražiti druge prijedloge koji će u semantičkom pogledu odgovarati i paškom i rapskom Barbatu.

Osnova barb- poznata je u »ilirskoj« toponomastici naslijeđenoj iz predrimskih vremena. Značenje joj je »mulj, pijesak« i slično. Po toj osnovi načinjeno je ime rijeke Bojane, koju spominje Livije.¹¹ Zvala se *Barbana*, kao rijeka koja otječe iz jednog blata, kao muljevita, pjeskovita i sl. Rasprava da li i naziv Bojana potječe od te Barbane do danas nije završena. Toponim iste osnove i istog značenja nalazio se u Panoniji. To je Plinijev *Metubarbis*,¹² koju lingvisti, posebno H. Krahe, naš A. Mayer i drugi, tumače kao »Zwischen Sumpfe«. Takvih toponima s osnovom *barb* ima nekoliko uz zapadnu istarsku obalu, gdje ima veoma mnogo pješčanih pličina. A uz takve pličine spadaju i one druge: podvodni grebeni, sike i dr. O tome se upravo radi i na o. Rabu i na o. Pagu. Na pličine i pijesak ukazuju i toponimi *Salbana*¹³ (od *Salbun*), Prsura (usp. hrv. pržina) i dr. Da se zaista radi o mulju, pijesku i pličinama, zajedničkim karakteristikama na Pagu i Rabu, dokazuje još i ime otočića Dolin uz Rab, u plitkoj potopljenoj sinklinali, koje nema veze s našim prilogom »dölje« (jer se zaista u odnosu na grad Rab nalazi »dölje«). Ime Dolin otočić je dobio po sveopćoj karakteristici Banjolskog i Barbatskog prostora, po velikim pličinama, prvobitno *Vadolona insula*, koja je u hrvatskim ustima izgubila *Va-* smatrajući ga prijedlogom, gdje je sufiks *-ona* normalno prešao u *-in* (usp. *Salona* — *Solin* i drugdje.) Za ovu našu pretpostavku važna je sačuvana izvorna akcentacija. Da je ovaj zajednički toponim s otoka Raba i Paga formiran sa sufiksom *-atus*, (kao Skokov *barbatus*, on bi glasio *barbuôt*. Na Pagu i Rabu naglasak je kratki silazni, s dočekom *-at* (*Barbät*). Ova pojava je važna i s razloga, da ni Talijani nisu nametnuli svoj oblik i svoj naglasak (*barbâto*).

3. Dinjiška

»Na tom otoku ima i veoma starinskih slavenskih naziva naselja. Ovamo računam ime sela Dinjiška, koje izvodima od nepotvrđenog deminutiva *gđinjica* »mala šumica«, od *Gđinj* o kojoj ćemo riječi raspravljati kad bude govora o otoku Hvaru«. Tako P. Skok.¹⁴ Taj mu toponim

¹¹ SiR *passim*.

¹² Tumačenje Plinijeva toponima s područja Panonije donosi nekoliko lingvista; usp. n.pr. H. Krahe, *Die Sprache der alten Illyrier*, Wiesbaden 1955. str. 93 : »zwischen Sümpfen«

¹³ U kategoriju toponima s navedenim značenjem (»pličina«) dobro se uklapa naziv »salbana« uz obalu rapskog Barbata, koji Skok dovodi u vezu s ilirsko-rimskim *Silvanom*, SiR str. 56.

¹⁴ SiR, str. 67: »Na tom otoku ima i veoma starinskih slavenskih naziva naselja. Ovamo računam ime sela Dinjiška koje izvodim iz nepotvrđenog deminutiva *gđinjica* »mala šumica«.

služi ujedno i kao uporište za utvrđivanja vremena doseljenja Hrvata na otok Pag. U Dinjiškoj se nalazi i toponim »Ždrilac«. Imena mjesta ove kategorije, s općim značenjem »ždrijelo« i sl., susreću se na mjestima na kojima »deru« jake struje, uslijed pličina, redovito u velikim uvalama. Takva je duboko uvaljen zaliv Dinjička na jugoistočnom kraju otoka Paga. Upravo zbog tih velikih pličina smatramo da i Dinjičku možemo uvrstiti u skupinu toponima izvedenih iz lat. *vadum* (pl. *vada*), *brevi* (pl. *brevia*), hrv. »mel. pisak« i sl. Na to nas upućuje geografska stvarnost uvale Dinjiška, koja je veoma plitka, gdje su se u prošlosti nalazile i solane. Polazimo od latinskog odnosno romanskog oblika *vadonia* (sc. *vallis*), koji susrećemo i na drugim mjestima na našoj obali. Taj je prvobitni toponim u hrvatskim ustima spočetka glasio vadinj, potom je otpalo početno va- shvaćeno kao prijedlog »u«, a dočetak *-ona* je i ovdje prešao u *-in*. Od adjektivnog oblika *vadonia* uslijed navedenih promjena, nastao je naš pridjevni oblik s nastavkom *-ska* — Dinjiška, upravo kao Časka od Kissa, Makarska od Makar i dr. Brojne toponime sa značenjem »plitkoće« obrađujem kao skupinu na drugom mjestu, a nešto sam od toga anticipirao u jednom već objavljenom radu.¹⁵ Tu sam naveo i nekoliko drugih primjera nastalih od *vadum*, *vada*, *brevia* i dr, među koje najvjerojatnije spada i naša paška Dinjiška. S tog razloga je moramo odvajati od hvarske Gdinje i eventualno drugih homonimija. U tom svjetlu valja razmatrati i ovaj paški toponim, koji, u našoj interpretaciji, pruža vrijednu točku u razmatranju romansko-hrvatske simbioze na otoku Pagu u ranom srednjem vijeku.

4. Zrće

Blizu Časke, jugoistočno od nje, skrivena od pogleda iz same Časke jednim rtom, nalazi se pitoma omanja uvala sa žalom, iza spomenutog rta. Ovdje se radi nesumnjivo o nazivu koji je uvalici nadjelo hrvatsko stanovništvo, s polaznim oblikom »za artje«. Identičan toponim nalazimo na otoku Hvaru (Zartje).¹⁶ U novije vrijeme, pod utjecajem književnog govora, vokal »a« u Zrće bio je shvaćen kao svarabički vokal, (npr. u karst, parst i sl.). Identičan oblik Zrće sačuvan je danas na o. Hvaru. Takvih toponima sa značenjem »iza rta« ili »iza rata« ima dosta na našem primorju. Paralelu tom Zrcu na Pagu nalazimo u jezičnom bastardu Zapuntal na otoku Molatu, sastavljenom od našeg prijedloga »iza«, »za« i tal. »puntello« kako i Skok donosi.¹⁷ Time se u stvari pridružio tumačenju što ga je dao L. Marčić¹⁷ ne napustivši ipak potpuno svoj raniji

¹⁵ Više termina — imena mjesta izvedenih od rimskih (romanskih) općih imenica *vadum* (*vada*), *brevi* (*brevia*) i dr. obrađujem u posebnom radu. Zasadu upućujem na svoj spomenuti rad u ARR 10., 1987, str. 193 d.

¹⁶ Paralelu paškom Z(a)rće nalazimo u toponimu Zrće s otoka Hvara, SiR str. 184. Isp. nazive tipa Zablacé, Zaborje, Zaglav, Za Barje i mnogo drugih.

¹⁷ Zapuntel, tal. Zapuntello SiR 95: bilj 7a na str. 99.

¹⁸ SiR str. 75.

zaključak, u kome (u popratnoj bilješci) još uvijek dopušta i svoju raniju etimologiju, dovodeći ovaj toponim u vezi s Žaplo koje je nastalo od grčkoga diaplous. Marčićevo tumačenje je uvjerljivije. Ako je to tako onda možemo konstatirati, da se u toponomastici, uz »rt«, »rat«, susreću tri varijante: punta (lat. puncta), puntellus i puntellone, proširen augmentativnim sufiksom -one. U svakom slučaju neće se održati Skokova etimologija (str. 75) »Zrće (valjda od zreti)«.¹⁸

5. Lun

Upravo u ovom netom spomenutom augmentativu puntellone vidimo polazni oblik za postanak imena Lun na sjeverozapadnom završetku otoka Paga. U hrvatskom jeziku zove se Lun, u talijanskom Loni, u jezičkom osjećaju Talijana to je plurale tantum. Evo Skokova tumačenja.¹⁹ Naziv Lun izvodi se od lat. »leo« *leonis* »lav«. Ne mogu znati, da li je ovo izvođenje pravilno, jer nije potvrđen stariji oblik. Moglo bi se raditi o kakvoj predrimskoj riječi kao i u prvobitnom nazivu za ovaj otok...« I malo prije tog stavka: »Ovaj neobično dugi otok završuje se dugim šilom koje se zove Lun, u dokumentima Punta Loni, hrvatski u domaćem izgovoru Koncilun, tj. na koncu Luna...« Kako se vidi, Skok je bio na pravom tragu i imao je sve potrebne elemente da utvrdi veoma uvjerljivu etimologiju za ime mjesta Lun. Pri tome važnu, zapravo odlučujuću ulogu ima hrvatski naziv Koncilun. Taj naziv na našem jeziku izravan je i doslovan »prijevod« (kalk) talijanskog imena. Oslanjajući se na naš oblik, koji je nesumnjivo mlađi od talijanskoga, valja krenuti od jednog augmentativa od maločas spomenute imenice puntello. Otok Pag završava s Lunom, morfološki s dva šiljka. Zbog njihove veličine ti šiljci su bili nazvani puntelloni. U jezičnoj svijesti stanovnici ovog dijela otoka puntelloni su pretstavljali složenicu »Punte Loni«. Toj složenici u potpunosti odgovara hrvatska složenica Koncilun, sastavljenog od riječi konci (rtovi) i imenice Lun na isti način kao što se dogodilo u talijanskom jeziku: konci + lun kao punte + loni. Prema tome ovdje »konci« ne može biti »stari hrvatski lokativ«, već plural od imenice »konac«. Konac nije nepoznat u našoj toponomastici, tako se na otoku Braču zvao krajnji jugoistočni dio otoka.²⁰ Semantičkoj ekvaciji punte = konci mogli bismo uzeti kao potvrdu da se riječ konac izjednačuje s riječju vrh (*summitas, cacumen*),²¹ po čemu se opet sintagma Koncilun može usporediti sa sin-

¹⁹ SiR str. 68.

²⁰ Tako i P. Skok, ibidem: »Ovaj... otok završuje se dugim šilom... u dokumentima Punta Loni, hrvatski u domaćem izgovoru Koncilun.« Imenicom konac označuje se za istočni završetak otoka Brača, u Povaljskoj listini i na tzv. Povaljskom pragu. Usp. materijale u Bračkom zborniku XV, Supetar 1987, passim.

²¹ U vezi sa završetkom otoka (npr. Mljet, Brača, Cres) nastali su toponimi Brbrač, Vrmlječe, Caisole (usp. SiR 217 i 179). Usp. i P. Skok, Etimološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika III, Zagreb 1973., str. 76 s. v. punta: »1 vrh, šiljak...« Usporedi i njegovu natuknicu »vrh« u istom svesku Et. Rj. III str. 624 s. v.

tagmama Vrhmljeće (kraj o. Mljeta), Vrhbrač, Caisole i sl. U hrvatskom jeziku Lun je ostao u singularu kao što je to bio i u složenici Koncilun, kao što je u talijanskom Puntelloni ostao u pluralu (Loni) i nakon odvajanja prvog člana složenice.

6. *Badurine*

Ovo je naziv jednog zaseoka u uvali nedaleko od Luna, na jugozapadnoj obali otoka Paga. Skok ga nije registrirao u svom Slavenstvu i Romanstvu. Svojom semantikom ovaj se toponim priključuje brojnim imenima mjesta sa značenjem »pličina« i sl., kao i maločas spomenuta Dinjiška. U posebnom radu obrađujem toponomastičke ostatke uz našu obalu koji indiciraju na plitkoću latinsko-romanske i hrvatske. Među one romanskog postanja najplodniji su bili polazni oblici *breve* i *brevia* te *vadum* i *vada*, sa značenjem »gaz« koji se također često susreće uz našu obalu i na otocima.²² Osnovni oblici *breve* i *vada* često se proširuju sufiksima, većinom augmnetativnim kao što su *-ura* i *-ona*, *one* i sl., ponekad se nadovezuju u istoj tvorbi oba ta sufiksa. Tako je bilo i u tvorbi toponima iz kojega se razvilo naše ime mjesta Badurina. Na prvotni oblik *vada* nastavio se sufiks *-ura*. Tako dobijena *vadura*, po mojoj interpretaciji bilo je prvobitni oblik imena otoka Vira, što ga Skok tumači²³ zajedno sa stavkom u kome obrađuje toponomastiku Paga. Tu citira brojnu literaturu, počevši od K. Jirečeka dalje, iznoseći brojne kombinacije u tumačenju ovog toponima. Međutim i ovdje su pličine bile, kao što su i danas, osnovna karakteristika ambijenta, od Privlake pa do kraja otoka na njegovoj sjevernoj strani prema otoku Pagu. Od polaznog *Vadure* (»gazi«, »pličine«) sasvim je moguće izvoditi povijesno potvrđene oblike Veru, Dura, i dr. kao i naš oblik Vir. U slučaju našeg imena mjesta Badurine na oblik *Vadura* nastavio se sufiks *-one*, što je rezultiralo oblikom *Vadurone*. Današnji naziv Badurine tek neznatno se udaljio od tog polaznog oblika, prijelazom inicijalnog V u B. što je normalna pojava, te sufiksa *-one* u *-ine*. Ime mjesta postalo je nadimak stanovnika te plitke uvale, a kasnije i prezime Badurina. Ako je ovo naše tumačenje ispravno, tada na otoku Pagu imamo tri toponima načinjena po pličinama, od kojih jedan, spomenuti Barbat, valja smjestiti u predrimsko doba.

7. *Apelativi naselja*

Vjerojatno niti jedan naš otok, veći ili manji od Paga, nije imao kroz povijest toliko općih imenica kojima se naznačuju vrste pojedinih naselja, od antičkog apelativa *oppidum* do romanskog *villa* i hrvatskog »vasa«.

²² Više primjera toponima izvedenih od imenica koje označuju pličine donosim u sp. radu u ARR 10., Zagreb 1987., str. 194 d.

²³ Problemu postanka naziva Vir, za naselje i za otok, Skok je posvetio oveći sastav, iznijevši i svu bibliografiju o tom pitanju, SiR str. 74. U mom citiranom prilogu Vir se izvodi od lat. *vadura* — »gazovi«, »pličine«.

Naziv *oppidum* literarnog je podrijetla i vjerojatno ga antičko stanovništvo nije povezivalo s vlastitim imenom pojedinog naselja. Za prisustvo oppiduma na Pagu imamo samo Plinijev navod, gdje nabrajajući otoke u Flanatičkom zaljevu, od kojih je, kako smo naveli, posljednji u nizu bila *Cissa Portunata*. kaže da se na tim otocima nalaze odgo-varajući oppidumi, što ovdje znači glavno mjesto, bez ikakve kvalifikacije naslova u smislu bilo kakve municipalne zajednice (*colonia, municipium, civitas*), po načelu da ime glavnog naselja daje ime čitavu otoku (*insula cum oppido sibi cognominato*).

Pored ovog opida u Plinijevu djelu, u izvorima se susreću apelativi paških naselja; na latinskom jeziku: *villa, pagus, castrum, castellum*, na hrv. »selo«, »vasa«, »grad«.

Villae, ne tako brojne (*paucas villas Pagi*):²³ Pećani, Murovlani, Wlasci, sve u južnom dijelu otoka, stanovništvo kojih građani Paga nazivaju sèjani (ne sejàni kako Skok donosi), spominje jedan dokument iz ranog srednjeg vijeka. Drugi dio složenice u imenu *Murovlani* treba dovoditi u vezu sa crkvom Sv. Maura sjeverozapadno od Dinjiške, gdje se ta crkvice do danas nalazi, pak će biti opravdan zaključak da se selo zvalo *Villa Sancti Mauri*.²⁴

Pagus (»selo«) sačuvao se u imenu grada Paga. Od složenog naziva ostao je samo apelativ, kao npr. u imenu Cavtat (*od civitate*). No i ovaj naš paški *pagus* sigurno je imao i svoje vlastito ime, imenicu ili pridjev. Po svom rangu i redosljedju pagus je uvijek u okviru jedne veće zajednice kojoj je na čelu neko naselje višeg ranga. Dok se glavno mjesto na Pagu zvalo *Kessa*, u središnjem dijelu otoka, *Castrum Cessense*, selo na otoku je također imalo atribut *Cesensis*, gdje su dva pojma u opoziciji: *Castrum Cisse : pagus Cisse* (ili *cessensis*). Taj odnos »grad : selo« na mnogo manjem otoku Visu imamo odraz takve iste situacije: postoji na tom gradu *polis Issa*, na teritoriji gdje se nalazi i jedno ruralno naselje, današnja Komiza. Vjerojatno ovaj naziv ne treba izvoditi od grčkog predijalnog imena *Nikomedijska* (sc. *chora*),²⁵ gdje bi Ni- otpalo kao

²⁴ U SiR str. 76 Skok ipak dopušta razvitak toponima *Maurovlani* ne od Maurovlaha, već od imena crkvice posvećene Sv. Mauru, kako je zastupao L. Marčić, u svom prilogu objavljenom u Srpskom etnografskom zborniku, knj. XXXVIII. Naš prijedlog *Villa Sancti Mauri* logično je izvedena iz ove složenice što je registrira ranosrednjovjekovni dokument.

²⁵ U antici je pojam sela — *pagus* bio općenito točno lociran u hijerarhijskom slijedu apelativa za naselja, bilo kao tip naselja (*urbs, oppidum, castellum*) bilo kao društveno administrativna zajednica (*colonia, municipium, praefectura, conciliabulum i dr.*). Usp. primjer Promone: kao tip naselja ona je *castellum*, a kao zajednica *pagus*. Bilo bi vrijedno i s ovih polazišta proučavati toponomastičke odnose u studiju odnosa grad : selo. Ovdje navodimo samo jedan primjer iz grčkog svijeta na našim obalama. Grčki grad na otoku Visu bila je *Issa*, u pridjevnom obliku *polis Isseia*. Na tom istom otoku nastalo je također jedno isejsko naselje ruralnog tipa (vjerojatno već tada sastavljeno pretežno od ribara), većinom od heleniziranih predgrčkih stanovnika. Kao što je na otoku (tj. isejskog državi, postojala *polis Isseia* (s kasnijim izgovorom *Issia*), tako je postojalo i »Viško selo«. Njemu bi po našoj interpre-

prefiks a di- prešlo u -z-. U imenu Komiža radije prepoznajemo jedan grčki naziv sa značenjem »Viško selo«. Pored grada Isse stajalo bi viško selo; *Polis isseia* : *Kome isseia*. Da li je prvobitno čitav naziv našeg paškog sela glasio *Pagus Cessensis*? To je moguće, pogotovo ako na otoku nije bilo i drugih naselja iz ove kategorije. Prvobitni *pagus* mogao se još u antičkom periodu i drugačije zvati, nezavisno od imena Kisse. Npr. jedno selo na teritoriji naronitanske kolonije zvalo se *Pagus Scunasticus*.²⁶ No u svakom je slučaju očito da je odnos grad (*Cissa*, *Kessa*) : *Pagus* (selo) nastao najkasnije u odmakloj antici. U kasnijim stoljećima ime Kissa se izgubilo (ostala je samo pridjevna izvedenica Časka), dok se apelativ *Pagus* sačuvao do danas, u imenu otoka i grada Paga, kao i utvrđenog naselja iz kojega su se Pažani preselili u 15. stoljeću na sadašnje mjesto.

U južnom, »seoskom« dijelu Paga nalazilo se mjesto sa starim slavenskim apelativom »vas«, Starovasica, negdje između Dinjiške i Gorice. Nije li taj stari hrvatski naziv rezultat odnosa između zatečenog latinsko-romanskog apelativa-toponima *Pagus*, gdje bi naša »vas« bila kalk od latinskoga *pagus*? Nije li toponim Pag na povišenom utvrđenom uzvišnju, na kome i *de iure* postaje grad, nastao preseljenjem stanovništva iz Stare Vasi i prvobitnoga Paga, od kojega je preseljeno stanovništvo donijelo sa sobom i ime Pag, dok je u hrvatskom stanovništvu novoga Paga (a taj je hrvatski element daleko prevladavao u demografiji staroga Paga) staro naselje — Vasa — steklo epitet Stara.

Atribut »stari«, »stara«, pored onih u južnom dijelu otoka, pojavljuje se i na području Kisse. Sama Kessa stekla je u srednjem vijeku epitete *veterana* (stara). Tu je i stara Novalja. Valja opaziti, da postojanje tolikih toponima s atributom »stari«, »stara« nema semantičkih opozicija »novi«, »nova« i sl. (npr. NoviGrad, uz Starigrad, Novoselo uz Starovasicu). Zasad možemo utvrditi preseljenjem nastao naziv Starigrad. Za grad na sadašnjem mjestu isto tako bismo očekivali Novigrad. Valja opaziti da niti jedno naselje s atributom »stari« nije uvjetovalo postanak naselja s atributom »novi«. Možda ipak jeste. Uz Kessu koja u ranijem srednjem vijeku ima spomenuti atribut *veterana* postoji u ranom srednjem vijeku naselje Novalja. Ona je nesumnjivo (rano) antičkog postojanja, a u kasnoj antici se posebno izdvaja kao vrlo razvijeni centar i središte ranog kršćanstva na otoku, kako ukazuju arheološki ostaci. Bez obzira na predložene etimologije, od lat. *navalis* (bolje bi bilo *navale*, pl. *navalia*, grč. *epineion* »pristanište«) ili od *novalia* (lat. plural »krčevine«), sigurno je da je već u antici proradila pučka etimologija, po kojoj bi Novalja bila u vezi s pridjevom »novus«. Tako isto i u do-

taciji odgovaralo ime seoskog naselja: *kome issia*. Radije bih stoga ime mjesta Komiža izvodio od *Kom(e) issia* nego od predijalnog imena *Nikomedia* kako Skok predlaže SiR str. 197, bilj. 8.

²⁶ Nalazio se kod Ljubuškog. Usp. A. Betz, *Untersuchungen zur Militärgeschichte der Römischen Provinz Dalmatien*, Beč 1938., str. 11.

seljenih Hrvata. U tom slučaju mnogo bismo lakše mogli protumačiti epitet *veterana* uz Kesu, što bi bila suvisla semantička opozicija novaljskom imenu. To isto vrijedi i za Staru Novalju. Ako je to tako, moramo zaključiti da su vrlo rano ranorimski toponimi u hrvatskom jezičnom osjećaju izgubili izvorno značenje toponima. Jedino bi se tako mogla protumačiti pojava epiteta »stara« uz Novalju kao i apelativ »grad« uz Pagus s prvobitnim značenjem »selo«.

M. Suić: CONTRIBUTO ALLA TOPONOMASTICA DELL' ISOLA DI PAGO

Riassunto

Nel catalogo delle isole del *sinus Flanaticus* nella geografia Pliniana, dopo *Cissa* (Pago) segue *Portunata*. L'autore dimostra che qui non si tratta di un' isola dopo Pago, per la quale del resto non esistente necessario spazio alla fine del seno Flanatico, ma che *Portunata* è semplicemente attributo di *Cissa*. Essa (*Cissa Portunata*, cioè con molte insenature, valli e porti) corrisponde alla *Cissa* istriana la quale, secondo l' autore, era chiamata *Cissa Pularia*. Il nome Barbato sull' isola di Pago e Arbe non può provenire dal latino barba. A tale opinione contrasta la realtà dell' ambiente, il quale a Pago è quasi un deserto, ad Arbe invece è un terreno molto fertile o coltivato già nell' antichità. Più probabile è che questi nomi derivino da una radice *barb-*, autoctona e preromana, menzionati nelle fonti (*Metubarbis* del Plinio, »zwischen Sumpfe secondo H. Krahe, fiume Barbana menzionato dal Livio). »Sabbia«, »fango«, poca profondità corrisponde a tutti i due Barbat. Valle e villa di Dinjiška, finora non spiegata (p.e. P. Skok pensava che proviene dallo slavo Gdinj, Gdinjica, colla significazione »piccolo boschetto«. Bisogna invece partire da un latino *vadonia* (la valle è veramente di pochissima profondità), nel quale iniziale Va- e preso dai Croati come proposizione (ital. *in, a*) ed il suffisso -onia (cfr. Plomin da *Flanona*, Solin da *Salona* ecc.) è mutato in -inj. Dinjiška rappresenta una forma aggettiva, fatta col suffisso -ska, come nell' odierno nome della *Cissa* antica, aggettivo Časka. Località Zrće non lontano dalla Časka non ha nulla da fare col verbo »zreti« (maturare). Zrće è un composto Za+rtje, dove il vocale *a* è eliminato, perché considerato svarabico (cfr. parst-prst, dito, Karst o kerst croce ecc.) Corrisponde dunque ad un toponimo sull' isola di Molat: Zapuntel = dietro un puntello. Molto si è discusso sulla provenienza e significazione del toponimo Lun, sito al capo dell' isola di Pago. Una delle proposte sarebbe quella del P. Skok: *leo, leonis*. Secondo nostro parere, il nome riflette la morfologia dell' abitato. Nei documenti questa località si chiama in croato Koncilun, cioè »fine«, »capo«, »punta« Lun. A questo composto corrisponde, in lingua italiana un Puntaloni, nel quale perfettamente si riflettono le due punte di Loni. Menzionato nome croato Koncilun dimostra, che il Puntalone era altrettanto considerato composto, da »punta« (croato »konci«) e »Loni«, il quale, eliminata la prima parte del toponimo (punte) è rimasto solo come nome all' abitato. Badurine e una località vicina ai Loni. Si tratta di una grande valle, di pochissima profondità. Questa caratteristica la dato motivo alla nascita del nome del villaggio, (come agli molti altri), partendo dal latino *breve, brevia, o vadum, vada*, spesso articolati coi suffissi -ona, -ulla, -ura. Il nome Badurine ha due suffissi: -ura e -one. Ultimo capitolo di questo articolo è dedicato agli appellativi dei diversi abitati nell' isola, latini e croati: *oppidum, castrum, castellum, pagus, villa*, in croato: »grad«, »selo«, »vasa«.